

VČELKA

časopis pre školskú mládež.

Ročník V.

Turč. Sv. Martin, 15. januára 1882.

Číslo 1.

Jankov zlý deň.

Janko Kalinovie bol síce dosť pilný žiačik, ale mal tú veľkú chybu, že rád behal po zahradách a sadoch, ba zatúlal sa zavše i do lesa. Rodičia i pán učiteľ napomínali ho mnohokrát, aby nechal to pobehajstvo, lebo že ono nikdy nikomu k dobrému neposlúžilo. Ale on nič! Dobré slovo sa ho netklo, prísnejšie pokarhanie odznelo bez výsledku, a trest ho tiež nenapravil. Zlí sú to takí chlapi! križ rodičom, bieda učiteľovi, oštara mým ľuďom. No, ale všetko len do času! A veru prišiel čas, že Janko musel bolestne sa kajať za prestupašnosť svoju.

Prečo že to ozaj ten Janko tak rád blúdeval po zahradách, hájoch a lesoch? Hm! Vedel on, že po kríkoch a stromoch robia si vtáčky hniezda a tie ho tak ľahaly. V škole počul síce mnohokrát, že veľká je bezbožnosť kántriť všetečne spevných operencov, ale zato jich on len hubil, vyberajúc, kde našiel vajíčka, tam vajíčka, kde už pištiače mladé, tam zase tieto. Vajíčka vypil a mladé upiekol a zjedol! Však ver' je to špatné a nehodné, tie milé, nevinné tvory, ktoré ochraňujú ovocné stromy pred pažravými záškodníkmi, nás lúbezným spevom svojim obveselujú a celú prírodu obživujú, trápiť a kántriť! Kolikoráz, keď Janko vyberal mladé, obletovala okolo neho matka úbožiatok, žialne pištiac, akoby prosila ho, aby prestal v ukrutnosti. Pomyslite si len, ako bolelo by to ľudskú matku, keby dajaký nelútostný ukrutník trápil poklad jej duše, jej dieťaťko lúbe, alebo s nim, násilne urvaným, preč by utiekal, a ona nevládna dívať by sa musela na to. Hrozné je na to i len pomysleť! No a zvieratká tiež cítia bolesť i žiaľ. Ale Jankovo srdce bývalo tvrdé.

Bolo koncom mesiaca júna. Den bol krásny. Celá príroda javila sa v barvitej svojej kráse. Ponevác bolo už po zkúške, Janko hneď rána vypravil sa na svoj špatný lov. Najprv vyšiel na povalu, lebo zazrel bol, že lastovičky robily si tam hniezdo. Nerozmýšľa dlho. Majster v povolani ak sa driape, tak sa driape po rohu hore strechou, namáhavé sice ale vytrvale. Ba či sú už mladé a či ešte len vajíčka? myslí si. Už je blízko, srdce poskočí mu od radosti, rukou siaha po hniezde, ale v tom prask! — a už je dolu. Poudieral sa na tvári i na údoch, a len po dlhšom oddychu mohol sa pobrat dolu.

No nehoda tá ho neodstrašila. Veď nestalo sa mu to po prvýraz. Hneď po svlečení sa s povali vydriapal sa s biedou na plot a šmik — už bol pod susedovou starou jabloňou. V lezení bol chlap a za chvíľku bol hodne vysoko. Lež tu zrazu zavzníe: „Idež dolu, ty naničnodník!“ Janko ten hlas poznal dobre; sused navracoval sa to z pola domov sedom. No skoro bol vyliezol Janko hore, skoro, avšak ešte rýchlejšie bol na zemi. Ale nešťastne. Pod jabloňou nachodila sa rozbitá sklenica, sklo vrazilo mu do nohy a bolasť bola hotová. Na útek v takých okolnostach nedalo sa myslieť a sused nasádzal mu na chrbát do vôle.

Takto už po druhýraz potrestaný nezdobný Janko počne rozmýšľať, ako dostať sa domov s rozrezanou nohou a užiť nachystaný obed bez toho, že by rodičia alebo iní domáci zpozorovali z toho, čo utržil, že zase chodil po nedovolených cestách. No darmo! Tvár doráňanú a údy pokaličené zatajiť nebolo možno. Náležitý výprask a odtiahnutie nezaslúženého obeda, boly čo zaslúžil a veru jim ani neušiel.

S poviazanou nohou a hladný kukal oblokom na ulicu, lebo von z domu nesmel. Ale sotvá že mu uschly slzy, napriek obväzku počalo ho už zase páliť pod nohama. Počul bol od domáceho slúhu, že tam a tam v „leštinách,“ tak sa volal blízky, v predhore nachádzajúci sa háj, našiel mladé drozdy, a nekajúci chlapec, sotvá že vzpomnul si na to, už bol na ceste. Hladá, hladá, ale milých drozdov nič! V tom, ako sa tisne do jedného hustého kra, zašustí čosi pri ňom a hneď za tým aj zamumle. Veľký zločinci bývajú i veľkí bázlivci. Janka nepovažujeme síce ešte za zločinca, ale len za rozpustilého neviazaného chlapca. Po-vykonával on už dosť všeliakych kúskov, smelý bol i na lade i na skale; ale to zamumlanie v lesnom šere podvihlo mu nohy na plecía a čo mu len dych stačil, utekal domov. Myslel si, že najmenej taký medveď ako vól ženie sa mu za päťami. Ani nevedel, ako dostal sa na otcovský dvor. A následky? Upadol do ťažkej nemoci, a len po trojnešachom ťažkom trpení mohol zase von z domu. Úbohí rodičia mali s ním mnoho súženia, lebo všetečné, výstupné deti bývajú najnetrpelivejšie v čase utrpenia.

To bol ten Jankov zlý deň, na ktorý, kým živý bude, nikdy neza-
budne. No vyliečil ho. A teraz on sám, napravujúc podobných výstup-
níkov k lepšiemu, chráni vtáacie hniezda. Chválimo ho za to. A ty
mladý čitateľu? Chráň sa zlého, a čo dobré, toho sa drž.

Jozef Galanda.

Kto všetko pri stavaní domu pracuje?

Mnohí myslia, že dom stavia len murár a tesár; drevené náradie
že robí len stolár; sklenú prácu len sklár a železnú len kováč alebo
zámočník. Na prvý pohľad zdá sa tomu skutočne tak byť, no hlbšie
rozmyšľanie o tejto veci poučí nás o inom. Chceme-li opravdu vyzve-
dieť, kto všetko pri stavaní jedného domu, na príklad múraného, pracuje,
tedy musíme do povahy vziať i tie predpráce, ktoré horeznamenuté re-
meslá vyžadujú. Každé remeslo vyžaduje nielen zvláštny um, ale i zvláštne
nástroje a pomôcky, ktoré v hotovosti v prírode nikde nenachodia sa,
ale pre seba a od druhých zhotovené byť musejú. Podobne vyžaduje
každé remeslo zvláštne suroviny, ktoré čo priam v prírode nachodia sa,
predsa dľa potreby ľudským umom a ľudskými rukami pretvorené a pri-
spôsobené byť musejú. Toto pretvorenie, prispôsobenie obyčajne je zas
úloha zvláštnych remesiel, zvláštného priemyslu a práca iných tisíc rúk.

Aby sme však všetky tie predpráce, všetky tie výkony ľudského
umu, ktoré pri stavaní jedného domu neodbytné potrebné sú, jedno za
druhým mohli uvážiť: započnime so staváním domu od samého začiatku.

Čo že najprv robíme, keď dom staváme? Ako známo, najprv ko-
peme podeň základy či fundamenty, a to síce, aby mal pevné stanie,
hlboko do zeme. Na piesku a bez základov vystaváňý dom svalí vetor.
Už táto prvá práca, to jest kopanie základov, vyžaduje zvláštne pred-
práce, zvláštne remeslá. Kto totiž chce zem kopáť, ten musí i nejaký
kopací nástroj mať, rukama fundamenty nedajú sa vyhrabať. Takéto
kopacie nástroje sú: ryl, motyka, graca a čakan. Ľudia, čo s takýmito
nástrojmi narábajú, veľa, že jeden každý z nich, z čiastky zo železa
a z čiastky z dreva pozostáva, a tak že ku jich shotoveniu potrebné je
ako drevo tak i železo. Drevo rastie síce v lese, no železo nachodí sa
len pod zemou, i to nie v čistej, rýdzej, upotrebitelnej podobe, ale len
v tak zvaných železných rúdach, to jest železo v sebe obsahujúcich ska-
linách. Kto tedy chce železnú motyku, ryl alebo čakan mať, ten musí
prv o výdobytie železnej rúdy z pod zeme a potom o vylúčenie železa
zo železných rúd postarať sa. To prvé koná sa banícky, to posledné
ale v železných hutách v tak zvaných vysokých pecach. Banícka práca
vyžaduje zvláštny um, zvláštne stroje a zvláštne pomôcky. Tak medzi

iným, tvrdú rúdu možno od celiny len pomocou pušného prachu odtrhnúť. Kde ale vziať pušný prach? Známe dobre, že tento není plodom prírody ale výtvorom ľudského umu, že jeho umelá doroeba je úlohou tak zvaného prachárnickva. Prachárnik dorábä pušný prach zo sanitry, sirky a uhliä. No i tieto látky hotové v prírode nenachodia sa. Prvé dve či sanitra a sirka nachodia sa len pod zemou. Jich vydobytie a prispôsobenie ale je zas nové povolanie, je zas nová práca iných tisíc rúk. Uhliä pália zas v lese z dreva uhliari v tak zvaných mľach.

Vo vysokých pecách od cudzých prímieškov očistené železo, tak zvaná liatina, musí ešte prv prísť do hámra, pod údery veľkého kladiva, a len potom vandruje do rúk kováča, kde sa konečne ku shotoveniu hor spomenutých kopácich nástrojov upotrebí. Rukovet do ryľa alebo motyky robí zas kolár alebo tesár. No a nakopanú zem tiež nemožno v holých rukách odnášať, na to upotrebuje zas korytká, košálky (filpasy) a fúriky. Košálky pletie košinár, a fúriky robí tesár.

Už i táto krátka úvaha dostatočne poučuje nás, že pri kopaní základov pod dom, pracuje nielen kopáč ale i baník, hutár či železotopič, hámorník, kováč, kolár, tesár, prachárnik, uhliar, košinár, slovom mnohí iní remeselníci a priemyselníci a tisíc iných rúk.

Teraz poďme o krok ďalej. Ku stavbe múraného domu treba, ako známo, skála, vápno a tehla. Túto poslednú robia a pália z hlíny tak zvaní tehliari, no a skála tiež cele hotové to jest v upotrebitelnej podobe nikde, na hrbe nenachodí sa. Toto treba lámať, čo zas je prácou tak zvaného kamenára. Skála lámeme v kameňolomoch. Ku slepeniu jednej skaly s druhou slúži tak zvaná malta to jest vápno pomiešané s pieskom a vodou. Piesok nachodí sa síce v riekach a potokách, no vápno je už výtvor ľudského umu, toto treba páliť a síce z vápenca. Ku páleniu vápna rozumie sa zas len vápeničiar. Krem toho všetci títo traja to jest kamenár, tehlár, vápeničiar, upotrebujú pri jich remesle zvlášte nástroje, ktoré zas osobitné predpráce a zvláštny um vyžadujú a na ktorých shotoveniu zase tisíc iných rúk pracuje.

Hotovú tehlu, vápno a skála treba konečne ku domu doviesť, bo v rukách alebo na chrbte tieto veci po kuse nosiť, bolo by priobťažné a aj pridrahé. Ku dovezeniu treba ale zas voz a kone alebo voli. Voz shotíva síce kolár a kováč, avšak tiež len na základe viacej predprac a pri pomoci iných tisíc rúk. No kôň alebo vól od prírody tiež nezná ťahať, ku tomu treba ho vyučiť. A potom holé kone tiež nemožno zapriať, len oširované to jest potrebným koňským riadom opatrené. Koňský riad pozostáva ale z čiastky z remeňa a z čiastky z lanového alebo konopného pletiva. Remeň zo surových koží rožného statku dorábä garbiar či koželuh a koňský riad z hotového remeňa robí zas remenár. Garbiarovi dodáva zase kože mäsiar a mäsiarovi statok hospodár.